

Budapestre vonatkozó ujságcikkek

Osztályozás

Tárgy

725.091

Hely

Idő

1931.

Személy

Forrás:

Magyarország

Bp.

(Hely)

1931. III. 2.

(Idő)

(Köt. v. fü.

Az elrontott Budapest

Visszatekintés a multra

Irta: Thoroczkai-Wigand Ede

Saxa lacrimant

Olykor-olykor elmélyedek az eltűnt Biedermeier magyar hagyományaira. Ezeket Lyka Károly a magyar táblabíró-kor kirágásainak nevezte, igen találóan. Fosz-lányai elő-előtűnnek boldog gyermekkorom homályosodó, tarka emlékeiből. Felbukkan-nak a Tabán, Váralja, Krisztinaváros, ligeti Fasor stb. elrejtett zugaiából gyűlt benyomá-sok, amint apámmal sétálva, kíváncsian be-kandikáltam falazott kerítések rácsos ka-puin át, vagy hosszú sötétlő kapualjakra, a firkosán vörös, lilás, kékeltő-sárgáló üvege-zéseken át, hol békéltető csendben, vagy régimódi olasz orgonasipu kintorna andalító hangjai mellett virágmámor ülte nászát, il-latozott a bazsalikom, fodormenta, leven-dula, betessékelve a keskeny utakra, a haj-nalkás, futórózsás, oleanderektől istrázsált lugashoz, hol tisztos öreganyóka ezüsthűtős, fodros, hófehér mousselin főkötőben uzson-nára várta dédunokáit a virágos kerek asz-talhoz. Olykor kertiház, ivelt csillogó ablak-szemü, fehér függönyös is várt ott. Fala ró-zsaszinbe mártva, hogy még rózsásabbá te-gye. Ugy csillogott, mint a gyöngyházkagyló harmatittas hajnalon. Elől, az utca felé, a házból a pitvar kürtője hányva hányta a szikrát s füstje szállva szállt és magával ra-gadta e régi hagyományokat s mindenünket.

A siralmas jelenben ma is járom még az utakat. Nézem a kapuréseket. Színes üvege-zések helyett dohos, sötét síkátorok. Virág

helyett salétromfalak, penészgombák szegé-lyezik. Orgonasip, altató melódia helyett zongoraverklik rohannak, hányják az undorítóan banális négermuzsikát. E „Klavier-werkli“-k undorító szelleme ébresztette fel ezt az ádáz kort, amely a mai álkultúrát szülte. Lélek nélküli házak nőnek, mint a gomba, égbetornyosulva, pimaszul ágaskod-nak, gyarló, semmitmondó külsejükkel. Mindannyian egyéniségnélküliek, mint tulaj-donosaik. Eme beteg építészet sivar korunk legitim gyermeke. A Klavierwerkliből kiáradt szellemek szakasztott fokozódásai, a cake-walk, charleston, fox-trott, drót foxi s egyéb kakafónikus ritmusoktól felcsigázott ideg-rohamok malterbe merevedései. Hívány arculatokról leri a tökezsora kamatozta-tása. A téglába vert töke szabja meg külse-jüket. Lakás is van bennük, sőt fölösen, de otthon, igazi, aligha. Utcáikon tombol az izléstelenység, az obligát, fémmjelzett pallérstí-lus s esztétikai bolsevizmusát ünnepli.

Mind ezt betetőzik az egészségi hiányok; legtöbb utcánk levegőtlen, szűk síkátor nap-fény nélkül. Nem gondoltak városunk ren-dezésénél a nap irányára. Az uthálózatot másként kellett volna irányítani, hogy min-den házat tovább süssön a nap. E zord ut-cák házai nemcsak napfényben, de kifejezés-ben is szükkölködnek. Bérkaszárnák hosz-szu, untató ablaksora meredt ránk, virágnak helye, nyoma sincs a hirhedt „virágos Buda-pest“-en. Pedig mennyi szolgálatot tehetnének velük. Meghonosodott kuszók választéka el-

földné az álstílusok, idegenvágású házak egy-velegét, honossá tenné. Öreg házak pedig megifjodnának általuk. Gyors növésük ha-mar befutná e száználmasan ásitó sivar ífalakat. Tehát kusszanak vigan a tető tara-jáig. Kezdeményezője az állam lehetne, leg-több középületünk bőven rászolgáltatna eme legszebb, hálás élőköntösre, mely a legol-csőbb is. Mennyi a sivar külsőképü templom-unk! Főleg az újabban épülő kültekiek. S ha még a magánházak undorteltő homlok-zatait szemléljük ezerszámra! Ha ezeket vi-rághim takarná! Ablakládikókban ülő virág-mámor színözöne vonná el a néző tekinte-tét! Ekkor beszélhetnénk virágvárosról.

Hasonló unalmat ébresztenek a tátongy kapuk ásitó ezrei. Sötét aljaik s még söté-tebb lépcsőházaik, levegőtlen szűk, légakna-szerű udvarok ürgelyukaiban laknak a jám-bor türok, a képet még sötétebbé, csufabbá teszi a csak nálunk kizárólag szabadalmazott függőfolyosó-rendszer. Ennek stereotip elter-jesztését szóvátették többen már, főleg a „The Studio“ — a legelőkelőbb angol művé-szeti lap — kiváló esztétikusa s megjegyzé, hogy olyan csufaságot eleddig sehol sem lát-tott. Kérdezte, nincs-e valamilyen intézmé-nyünk, szepítő bizottság, miegyéb, mely ezt a fertőző epidémiát hatósági közbelépéssel elfojtáná. Figyelmeztetem, hogy nem a ha-tóságokban, hanem a szépérzékben van pó-tolhatatlan hiány.

Európai színvonalú városkép hiánya már érezhető. Ne szóljunk most azokról a be-nyomásokról, melyek már a pályaudvarra való megérkezéskor érezhetőek. Ha Buda-pestre, a jellemző viziuton tövünk, mondjuk Kovácspatak felől, — reméljük, nem cseh világból — minő rózsakalyibák sorakozhat-nának itt, illatban fürdő berkek hűs árnyá-ban, végig, a folyó mindkét partján, le Rác-kevéig. Berekvárosok zöldelhetnének szige-

teken, Tahitófaluól Csepelszigetig s nem fonyaszthatnák el őket mindenkori középí-lésünknek balkezü irányítói, akik a közel-múltig a bölcsességet örökösen visszájára for-dították. Ilyetén nem egészséget fertőző bőr-, spódiüm- s egyéb gyarak, malmok szemetet, trágyát lerakó, bacillust tenyésztő telepek mocskolnák be párját ritkító, kincsetérő szép folyónkat. Ily feladatok helyes meg-oldására rég irányíthattak volna a külföldi példák. Újabban pedig az aránylag közel-fekvő Berlin mellett levő Wannsee, Zellen-dorf, Grünwald stb. telepítései gyéren fási-tott, ugyszólván pocsolás helyeken alakul-tak tündéri városokká. Nagybbszabású be-nyomásokat itt említeni se merek. Ha jelen-leg a bécsi hajóval fővárosunkhoz közele-dünk, főleg Óbuda, Újlak táján tűzfalkulisz-szák, Újpest ócska vidéki gyárváros arculata fogad. Sajnos, nem épületes benyomás. Amellett füstöt hányó kémények kormát az északi szél a mi emésztésünkre hozza be. A Margitszigetet szegélyező tingli-tangli à la Wurstli épületei merednek ránk továbbad. Szerencse, hogy részben fák takarják; izlés-telen felkiáltójel, viztornya üdvözöl — bár ezt lassan eltakarják a futónövények. Lám, milyen jó szolgálatot tehetnek a fentemlíetti kuszók. Bár takarnák már be a Palatinus-házakat s fél Budapest álpalotáit. Nem lát-szana a „fagyasztó muzsika rakparthosszat“. Ennek házaít alul izléstelen portálok ektele-nitik. Tetejükön cserébetűkkel reklámok gyomorerosító, cipőfényesítő paszták stb.

A rakpartok a Duna arányához mérten keskenyek, ezt a gyakorlat is igazolja: hol villamos ut lesz belőlük sétány nélkül, vagy sétány ut nélkül stb. Hatásban még rontja őket, fokozza keskenységüket a 21—24 mé-teres főpárkányu házak magassága. Ez a budai oldalon a gyönyörű látképet is meg-zavarja. Hegyözvete városok nem formálha-

tók a Canale Grande képére. Mindegyiknek más a pszihéje. Ők is megéreztek, hogy a márványpaloták, akárhogy is csillognak anyagukkal és stílusuk nemességével, egyhanguak s ezért megtörték ékes vasrácsozatu, virágmámort varázsló kertekkel. Ebben áll a helyes esztétikai fokozás. Mennyivel inkább szorulna erre a mi silány, nemes anyagot és izlést nélkülöző talmi malterpalotáink hosszú sora. A Dunapart akarvanemakarva, elvben legalább, a Canale Grande eltorzított mása, patriciusi palotáinak gipszbe merevített hasonmásaival. Ha ilyen tévedések helyett egy tágas, izléses parkozás húzódnék végig a Duna mindkét partján, mennyivel szebb volna. Igazolják az egyes terek s még nagyobb arányban a Palatinus-házak s az Országház közt lévő beépítetlen terület. Tehát a mi obligát, hivatalos talmi malterrenesszánk helyett képzeljünk el egy széles, hosszú, fásított, virágos parkozást. Mögötte illatot árasztó, élő-sövény kerítette, szinkápráztató benyíló kereteket. Bocsanat, hogy műkertészeink „előkert“-jét, Vorgartenjét megmagyarosítottam. Elegáns, nyaralószerű földszintes házak; ezeket már utcák határolhatnák egyemeletes házakkal kezdve, hátrább mind fokozódóan többemeletesek. Természetes, az előbb említett Várhegy mentébe, de oldalába sem lett volna szabad emeleletes bérkaszárnákat építeni, mert a kilátást elzárják. Így a kertek az utakkal együttesen hatnának, a természet ölébe olvasztanák a házakat s a szó valódi értelmében kertvárosban járhatnánk, nem pedig egy világáros kicsinyített másában. Látóképükkel nem a jelenlegi gyötrelmes házak pöffeszkednének, hanem a kertek uralkodnának. Csak ilyen tágasságban nyerhető levegő, széles benyomás, mozgás, csak ilyen zöldelő nyugalomban üdülhet test, lélek egyaránt. Sétányaink hiányában még nagyobb szükség lett volna erre. Milyen fokozódó távlat mutatkoznék így egy, a világon egyedülálló, kertővezte dunai vízvárosban járhatnánk. De jelenleg ez nem mas,

mint egy banális teherforgalmi vizit, gyárvároszerű kikötőivel, hol elegáns jachtok helyett ócska szén, téglá, kátrány s egyéb port, büzt, füstöt kőpő teherhajók csufítják el a várost s egészségtelenné teszik.

Hidjaink fekvése nem előnyös, mert a városnak nem a sík területeit kötik össze s így e forgalmi eszközöket — egy kivételével — jóformán hegynek ütköznek s hirtelen rekuzálva jobbra-balra — még hozzá keskeny — mellékutakra terelik. Lásd Fő- és Lánchid-utca, Gellérhegy lába stb. Emellett izléstelenek és célt tévesztettek. Nézzük csak azt a temérdek pléh-limlomot, cikornyákat, vasból himzett a jour főkötiöket. Valóságos pléhsuszteri-remekelés. Hidaink nobilitását inkább a láncvonalak finomabb lendületében, vonalritmikájában kereshették volna, kinővések, pupos végdíszítések helyében. Pedig tanítómasterül szolgálhatott volna a Lánchid, mely egyszerűségével s tán épp ezért a világ legszebb hidja. Szóval kevesebb bel beérni: több lett volna. *Szép kilátású városokban* nem kellene lánchidakat építeni, mert zavarják a kilátást a pillérek s főleg a felette sok vasrud sűrűsége, melyeken a hidtest függ, nemkülönb a láncok is. Lásd: Lánchidtól a Gellértheygyig s az Erzsébet-hidtól pedig mindkét irányban nézve; mennyire megbolygatják az egységes képet! Előnyösebb volna helyettük alagutakon át közlekedni. Mennyire mérlegelendő szempont, ezt igazolja a Margithid is, eddig a legjobb megoldás, csak kevesebb pillérel lenne. *Helyesen érezte a kereskedelmi miniszter*, amikor a megépítendő Boráros-téri lánchidnál a megoldást elejtette egy több pilléren nyugvó ivelt hid fejében. Csak a sok, semmitmondó jelképeket kellene mellőzni. Amugyis igen bőbeszédűek vagyunk azok nélkül is. A hid ne legyen jelkép, aminthogy az sem lehet hid. Hidak ma, a technikai vívmányok korában, a Duna fesztávolságában talán egy ivvel is megoldhatók. Természetes, hogy annak is csak a hidtest alatt volna szabad húzódnia. Jó lenne ez esedékes feladat mellett kissé időznünk,

hogy hidjainkba is, az izléstelenség helyett művészetet építhessünk. Utóbbi nemcsak szebb, de olcsóbb is, az izlés nem kerül pénzbe, ára csupán a rátermett művésznél váltható meg. A Lánchid még valahogy szer- ves megoldást talált az Alaguttal. Ámbár a mai fokozódó forgalom mellett régen szűknek bizonyult. Bejárata felett jelenleg értelmetlenül egy ferde kulissza pázsit hegyet mivelve húzódik. Gyermekkoromban kioszk volt ott, cukrászda, kávéházzal. Lévéen akkor még kevesebb bérkaszárnya, de annál több kilátás, közkedvelt tartózkodási hely volt. Ma is ezt a célt szolgálhatná. De nézzük az *Alagutat belülről is*, nem rejtőzik-e ott is valami tájékozatlan tulbuzgóság? Hát csakugyan szemlátomást észlelhető, hogy az egykoron látható szép téglalobozatot — mely a nemesen vezetett, merész, elliptikus ivelést strukturailag igazolta — bemalterozták. Az esetleges vizátszikkadás megakadályozásának más módjára itt nem térhetek ki. Alighanem az obligát pesti pallér — „malterfácsád“ adhatta az ösztönzést. Ha legalább így marad, csak félig lett volna elrontva. Dehogy, tetejébe még be is meszelték, mihez a budaiak osztrák érzelmei a „Kaisergerb“ szint választották. Így érthetők félkilométeres árnyalatbeli eltérései. Ez így helyes is, most legalább nem tér el az alagut a hozzá vezető malteres „fácsád“-os épületekétől. Holott az ellenkezője volt a helyes.

„Umgekehrt ist auch gefahren“, mondja a jó budai magyar. Mire volt ez jó? Erre csak Göre Gábor adhatna illetékes felvilágosítást, ki már hanyatlókölt a kilyukasztott hegy láttára s kérde: „Mire való vót mán így tsuffá‘ tónni az högyet?“ Pedig akkor még nem volt agyonmalterezve. Hát mondá a sógor: „Tán ebbe tolik az láncos hidat, mikó a zessó esik.“ De ne üssük el tréfával, mert komollyá is válhatik s ha a Lánchid, ne adj, végegyengülésbe esnék — ez nemcsak az emberi elme kiváltsága — s menhelyre szorulna, hát egyszerűbe csak alátolnák, „osztég hogy füstene a zillyen mezítelen, pucér fészök? Osztég telik a költségbü!“